

Андрій КЛИМЕНКО
Тетяна ГУЧАКОВА

МІЛІТАРИЗАЦІЯ КРИМУ ЯК ЗАГРОЗА ЄВРОПІ

Випуск 2
Травень 2019

Майдан закордонних справ

News
BlackSea

Інститут
Чорноморських
Стратегічних
Досліджень

Андрій КЛИМЕНКО
Тетяна ГУЧАКОВА

МІЛІТАРИЗАЦІЯ КРИМУ ЯК ЗАГРОЗА ЄВРОПІ

Випуск 2
Травень 2019

© А. КЛИМЕНКО. Т. ГУЧАКОВА. «Мілітаризація Криму як загроза Європі». За результатами роботи Моніторингової групи «Майдану закордонних справ», «Інституту Чорноморських стратегічних досліджень» та редакції інтернет-порталу «Чорноморські новини» www.blackseanews.net. За участю О. Корбут. – Київ. 2019.

Зміст

Мілітаризація Криму як реальність.....	3
Хроніка окупації Криму. Початок мілітаризації.....	4
Створення ракетного потенціалу в окупованому Криму.....	7
Окупований Крим і зміна військового балансу в регіоні.....	10
Відновлення ядерної інфраструктури на окупованому півострові.....	12
Чисельність і склад військового угруповання в Криму.....	12
Резолюція Генеральної Ассамблеї ООН «Проблема милитаризации Автономной Республики Крым и города Севастополь, Украина, а также районов Черного и Азовского морей».....	16

Мілітаризація Криму як реальність

З перших днів окупації Кримського півострова в авторів, що були не тільки свідками цієї спецоперації РФ, але й учасниками спротиву, не виникало жодного сумніву, що єдина мета цієї путінської авантюри – подальше використання Криму як військової бази, що покликана докорінно змінити геополітичний та військово-стратегічний баланс в Європі та Середземномор'ї.

Але в перший рік окупації – приблизно до середини 2015 – РФ намагалася «продати» приголомшеному світу й власному населенню цілий букет ультрасучасних ідей не військового, а туристичного, інвестиційного та технологічного розвитку свого нового військового трофея. Так би мовити, «нової вітрини Росії», що мала бути навіть кращою за олімпійський Сочі. І треба сказати, що не тільки в Росії, але й дехто в світі повірив в цю димову завісу.

Але насправді з перших днів окупації Криму в РФ системно виконували тільки одну цільову програму – «військового освоєння» Криму.

Маркером цього стало те, що створене через два тижні після незаконної анексії – 31 березня 2014 року – міністерство РФ у справах Криму було ліквідоване вже 15 липня 2015.

28 липня 2016 був знижений статус окупованих Криму та Севастополя в складі Росії – указом

Путіна було ліквідовано Кримський федеральний округ, створений відразу після анексії – 21 березня 2014 року. Так звані «суб'єкти федерації» Республіка Крим і місто Севастополь тепер включені до складу Південного федерального округу з центром в Ростові-на-Дону.

Цим актом, крім іншого, політичне й адміністративне управління було уніфіковане з військовим, оскільки всі частини збройних сил РФ в Криму були із самого початку включені в Південний військовий округ зі штабом в Ростові-на-Дону.

Мілітаризація Криму стала не тільки головним змістом кримської політики РФ, але й основним драйвером економіки окупованого півострова. У результаті за п'ять років окупації найбільш яскравою «історією успіху» РФ в Криму стало саме «військове освоєння» його території:

- на півострові стрімкими темпами створене та нарощується найбільше в Європі міжвидове угруповання військ РФ;
- до Криму з перших днів окупації в пріоритетному порядку направляються тільки нові й новітні зразки військової техніки та озброєнь;
- відновлюються всі наявні в Криму за часів СРСР численні військові аеродроми, пускові позиції ракетних установок, об'єкти ППО, радарні системи, радянські бази зберігання ядерної зброї;
- створений та розвивається новий укріплений район на півночі Криму;
- для дислокації нових військових частин іде будівництво нових і реконструкція старих військових містечок, а також житла для військовослужбовців та їх інфраструктури;

Береговий ракетний комплекс «Бастіон» на стрільбах в Криму, фото з архіву Blackseanews

- збільшується чисельність не тільки військово - службовців, але й різних спецслужб;
- через цільові військові замовлення в першу чергу відновлено роботу підприємств ВПК (військове приладобудування, суднобудування і судноремонт). Ці підприємства включаються в структуру відповідних державних концернів Росії.

Ідеології військового плацдарму підпорядковуються всі інші сфери життя в Криму – економіка, соціальна сфера, права людини, інформаційний простір, національна політика.

Хроніка окупації Криму. Початок мілітаризації

«Військове освоєння» Криму розпочалося з перших днів окупації півострова.

Спецоперація РФ із захоплення Криму почалася за 3 дні до закінчення зимової Олімпіади в Сочі, що проходила з 7 по 23 лютого 2014.

20 лютого 2014 з Козачої бухти Севастополя, де базується 810-та бригада морської піхоти Чорноморського флоту Росії (ЧФ РФ), на виїзд із Севастополя вийшла колона бронетехніки. Це пояснили тим, що ЧФ РФ в Криму переводить свої частини на посилений режим охорони через складну політичну ситуацію в Україні. Ішлося про те, що частини морської піхоти повинні посилити охорону військових частин ЧФ РФ в інших місцях Криму (його гарнізони були, крім Севастополя, поряд із Сімферополем – військовий аеродром морської авіації в селищі Гвардійське, а також у Феодосії).

20-23 лютого 2014 «для охорони одного зі стратегічних об'єктів» з Тольятті до Криму була спрямована окрема бригада спецназу ГРУ – Головного розвідувального управління Генштабу ЗС РФ.

23 лютого 2014 під контроль РФ фактично перейшов Севастополь – в місті на мітингу був обраний «народний мер» і створені «загони самооборони». Спільно з «самообороною» діяли російські військові у формі без розпізнавальних знаків. Саме вони отримали назву «зелених чоловічків».

23 лютого 2014 завершилася зимова Олімпіада в Сочі. Кораблі ЧФ РФ, що забезпечували безпеку Олімпіади, попрямували з моря до Новоросійська.

24 лютого 2014 російські бронетранспортери (БТР) повністю перекрили в'їзди до Севастополя. Саме Севастополь став початковим пунктом окупації Криму, оскільки тут, згідно з договором з Україною, базувався штаб Чорноморського флоту Росії, його основний корабельний склад та морська піхота.

24 лютого 2014 «олімпійська» ескадра ЧФ РФ прийняла на борт в Новоросійську частини спецназу повітряно-десантних військ (ПДВ) і морської піхоти з бойовою технікою для окупації Криму та вийшла курсом на Севастополь.

У Чорному морі, у районі Сочі-Новоросійськ, у дні проведення зимової Олімпіади знаходилися:

1. Ракетний крейсер «Москва» – вийшов із Севастополя 3 лютого 2014;
2. СКР (сторожовий корабель, фрегат) «Сметливый» – вийшов із Севастополя 3 лютого 2014;
3. МПК (малий протичовновий корабель, корвет) «Александровец» – вийшов із Севастополя 4 лютого 2014;
4. МПК (малий протичовновий корабель, корвет) «Муромец» – вийшов із Севастополя 4 лютого 2014;
5. МТЩ (морський тральщик) «Ковровец» – вийшов із Севастополя 4 лютого 2014;

2 березня 2014, с. Перевальне під Сімферополем, російські військові блокують 36-у окрему бригаду берегової оборони ВМС України, фото Антон Голобородько з архіву Blackseanews

6. МТЩ (морський тральщик) «Турбинист» – вийшов із Севастополя 4 лютого 2014;
7. СРЗК (середній розвідувальний корабель) «Приазовье» – вийшов із Севастополя 4 лютого 2014.

Крім них, до складу ескадри ВМФ РФ в Чорному морі входили великі десантні кораблі (ВДК) Чорноморського, Північного та Балтійського флотів, що регулярно забезпечували військовий контингент РФ в пункті базування ВМФ РФ в Тартусі (Сирія) та доставляли військову техніку сирійському режиму Б. Асада з військово-морської бази ЧФ РФ в Новоросійську.

У період спецоперації по окупації Криму – з 20 лютого по 25 березня 2014 року – у Чорному морі знаходилися 9 великих десантних кораблів:

- 5 великих десантних кораблів Чорноморського флоту: «Саратов» (№150), «Николай Фильченков» (152), «Новочеркасск» (142), «Ямал» (156), «Азов» (151);
- 2 великі десантні кораблі Балтійського флоту РФ: «Калининград» (102), «Минск» (127);
- 2 великі десантні кораблі Північного флоту РФ: «Оленегорский горняк» (112), «Георгий Победоносец» (016).

Крім того, у Чорному морі перебували як мінімум 9 кораблів ЧФ РФ, що базуються в Новоросійській військово-морській базі, а також 8 кораблів берегової охорони Прикордонної служби ФСБ РФ.

25 лютого 2014 ескадра Чорноморського флоту РФ повернулася до вже фактично захопленого Севастополя після закінчення Олімпіади та доставила з Новоросійська кілька тисяч десантників з озброєнням.

Головну логістичну роль в окупації та подальшій мілітаризації Кримського півострова відіграли великі десантні кораблі Чорноморського та інших флотів РФ та Керченська поромна переправа

Про серйозність ситуації свідчило те, що в Севастополі на Чорноморському флоті РФ збирали списки членів сімей на випадок евакуації, а підрозділи морської піхоти були приведені в підвищену готовність.

25 лютого 2014 в Крим прибув підрозділ спецназу ГРУ Генштабу ЗС РФ з Ульяновська.

27 лютого 2014 розвідувально-диверсійною групою спецназу ПДВ РФ, яка прибула з Севастополя у військовій формі без розпізнавальних знаків, були захоплені будівлі Верховної Ради і Ради міністрів АР Крим у Сімферополі.

28 лютого 2014 вихід з Балаклавської бухти (Севастополь), де дислокувалися кораблі морської прикордонної охорони України, був заблокований ракетним катером «Ивановец» (954) Чорноморського флоту РФ, а розташування військової частини морських прикордонників України в Балаклаві було оточене спецназом РФ.

28 лютого 2014 з боку Севастополя й аеродрому ЧФ РФ «Гвардійське» поблизу Сімферополя в бік кримської столиці висунулися колони бронетехніки, серед яких були бронемашини «Тигр» та інші зразки озброєння, яких не було раніше у військових частин РФ в Криму; військовий спецназ РФ захопив аеропорти «Сімферополь» і «Бельбек» (Севастополь).

Завантаження військової техніки в порту Кавказ для перевезення до окупованого Криму через Керченську протоку.
Фото: zloy-odessit.livejournal.com

Мобільні берегові протикорабельні ракетні комплекси «Бал», оперативно-тактичні «Искандер», зенітні С-400 та «Панцирь», літаки-носії керованих ракет прибули до Криму вже в перші тижні окупації

1 березня 2014 президент РФ запросив у Ради Федерації дозвіл на використання російських військ «до стабілізації суспільно-політичної ситуації» в Україні. Рада Федерації прохання задовольнила. У цей же день у Севастополь увійшли два великі десантні кораблі Балтійського флоту РФ «Калининград» (102) і «Минск» (127) з десантниками і технікою з Новоросійська.

1 березня 2014 року Феодосійська затока і Феодосійський порт були перекриті ракетним кораблем на повітряній подушці Чорноморського флоту РФ (в складі ЧФ РФ – два такі кораблі: «Бора» і «Самум»).

2 березня 2014 з десантниками та технікою на борту з Новоросійська до Севастополя прибули два великі десантні кораблі: «Оленегорський горняк» (112) і «Георгий Победоносець» (016) Північного флоту РФ. У цей же день було захоплено будівлю представництва Президента України в Криму, заблоковані батальйони морської піхоти ВМС України у Феодосії та Керчі, гарнізон бригади берегової оборони ВМС України в селі Перевальне, захоплені штаби Азово-Чорноморського

регіонального управління та Сімферопольського прикордонного загону Прикордонної служби України.

3 березня 2014 кораблі та допоміжні судна ЧФ РФ заблокували вихід із Севастопольської бухти для запобігання можливого виходу в море кораблів ВМС України або заходу в порт флагмана ВМСУ фрегата «Гетьман Сагайдачний» (U130). Почалося блокування всіх військових частин України в Криму (воно тривало до 25 березня 2014 року).

Командувач Чорноморського флоту РФ адмірал Олександр Вітко поставив ультиматум українським військовим: якщо до 5 години ранку 4 березня 2014 вони не здадуться, почнеться штурм підрозділів і частин ЗС України по всьому Криму – цей ультиматум доводили російські військово-службовці особовому складу українських військових частин.

У цей же день російський спецназ захопив прикордонний пункт пропуску на Керченській поромній переправі та територію Керченського загону морської охорони.

5 березня 2014 одразу п'ять ВДК ВМФ РФ знову прибули до Севастополя з десантом і технікою з чергового рейсу до Новоросійська: десантні кораблі Балтійського флоту «Минск» (127) та «Калининград» (102), Північного флоту – «Оленегорський горняк» (112) та «Георгий Победоносець» (016), Чорноморського флоту – «Азов» (151). З кожного корабля було вивантажено не менше 300 чоловік та 20 одиниць автомобільної техніки. З ВДК «Азов» було вивантажено 7 одиниць БТР-80 та протитанкові комплекси «Штурм».

У Чорному морі, біля входу в озеро Донузлав на західному узбережжі Кримського півострова, де розташована база ВМС України, помічені кораблі

Береговий ракетний комплекс «Бал» на стрільбах в Криму, фото В. Пасякин, «Российская газета», листопад 2016

2018 на ЧФ РФ прибули два нових ракетних корвети проекту 21631 (шифр «Буян-М») замість тих, що переведені на Балтику. Фото з архіву Blackseanews.

ЧФ РФ: флагман ракетний крейсер «Москва», судно контролю фізичних полів СФП-183, малий ракетний корабель (корвет) «Штиль» та ракетний катер типу «Молния», що контролювали вихід з озера Донузлав.

6 березня 2014 біля входу в озеро Донузлав поблизу Євпаторії, де базувалися кораблі ВМС України, Чорноморським флотом РФ були підірвані і затоплені старий списаний великий протичовновий корабель (ВПК) «Очаков» і рятувально-буксирне судно «Шахтер» зі складу ЧФ РФ для блокування фарватеру з метою не допустити виходу українських кораблів до Одеси.

7 березня 2014 року в Криму військами РФ вже були захоплені всі адміністративні будівлі, перекриті шляхи в'їзду на півострів та заблоковані всі пункти дислокації ВМС України та інші військові гарнізони.

Військовими кораблями РФ були перекинуті на півострів близько 10 тисяч військових і техніка, у тому числі мобільні берегові протикорабельні ракетні комплекси.

14 березня 2014 з Керченської поромної переправи вглиб Криму пройшов залізничний ешелон з 14-ма зенітно-ракетними установками (ЗРК) «С-300 ПМУ».

Тобто, вже з середини березня 2014 року РФ приступила до створення ракетного потенціалу в окупованому Криму.

Перебазування мобільних берегових протикорабельних ракет «Бастіон» та «Бал», оперативно-тактичних ракетних комплексів «Искандер», літаків-носіїв керованих ракет та авіабомб та мобільних ракетних комплексів протиповітряної оборони С-400 та «Панцирь» стало першим етапом мілітаризації півострова.

Створення ракетного потенціалу в окупованому Криму

У березні-квітні 2014 берегові ракетні комплекси (БРК) «Бастіон» вже були розгорнуті на узбережжі Криму, вони призначені для поразки не тільки надводних кораблів, а й наземних цілей.

БРК «Бастіон» з крилатими ракетами «Оникс» здатний забезпечити захист узбережжя довжиною понад 600 км.

Також у березні-квітні 2014 року РФ додатково перекинула до Криму БРК «Бал», що раніше були дислоковані на Каспії. Дивізіон цих БРК був перебазований до Севастополя та введений до складу 15-ї окремої (новосформованої) берегової ракетної бригади. БРК «Бал» призначений для контролю територіальних вод і є мобільною системою, яка несе два типи протикорабельних ракет (ПКР) в транспортно-пускових контейнерах (ТПК). Дальність ураження ракетою Х-35Е становить 120 км, а ракетою Х-35В – 260 км.

БРК «Бал» і «Бастіон-П» розміщені в районі селища Резервне – між Севастополем і Балаклавою. «Бастіон-П» (К300П), мобільний варіант комплексу на шасі МЗКТ-7930, може бути оснащений ракетами з ядерною боеголовкою.

9 травня 2014 пересувні БРК «Бал» і «Бастіон-П» вже брали участь у військовому параді в Севастополі.

У травні-червні 2014 року, за даними Моніторингової групи «Майдану закордонних справ», біля Феодосії було розгорнуто ешелоновані засоби протиповітряної оборони, що включають мобільні системи протиповітряної і протиракетної оборони «С-400» (дальній ешелон) і «Панцирь-С1М» (ближній ешелон). Це підтверджує і РНБО України.

Ракетні фрегати «Адмірал Григорович» та «Адмірал Ессен» біля причалу в головній бухті Севастополя. Обидва по декілька разів стріляли ракетами «Калибр» по Сирії. ЧФ РФ має вже три таких фрегати. Кожен може нести по 8 ракет. Фото з архіву Blackseanews.

Без окупації Криму ніякого оновлення Чорноморського флоту фрегатами, корветами та підводними човнами з крилатими ракетами бути не могло

У листопаді 2014 року, за даними «Майдану закордонних справ», в окупованому Криму з'явилися перші оперативні-тактичні ракетні комплекси (ОТРК) «Искандер-М».

20 травня 2015 секретар Ради національної безпеки і оборони України (РНБОУ) Олександр Турчинов заявив, що на окупований півострів вже доставлено 10 одиниць ОТРК «Искандер-М», вони розміщуються в районі міст Щолкіне та Красноперекоськ. Крім цього, РФ готується розмістити аналогічні комплекси в районі міста Джанкой та селища Чорноморське.

Крім того, за словами секретаря РНБОУ, в угруповання увійдуть три дивізіони ОТРК «Искандер-К», у тому числі укомплектовані ракетами з ядерними боєголовками.

Секретар РНБОУ також заявив, що РФ планує розгорнути в Криму полк бомбардувальників Ту-22МЗ, оснащених керованими авіабомбами нової модифікації і гіперзвуковими ракетами «повітря-земля» Х-15 (в перспективі Х-102).

Для інфраструктурного забезпечення авіаційної компоненти ядерних сил в Криму російське командування приділяє особливу увагу ремонту та модернізації злітно-посадкових смуг на авіабазах «Гвардійське» (Сімферополь), «Бельбек» (Севастополь) і «Джанкой» для можливості прийому і базування бомбардувальників Ту-22МЗ.

Російські військові вже відновили аеродром у селищі Кіровське (поблизу Феодосії) з метою проведення випробувань нових зразків авіаційних озброєнь, в тому числі на базі ракет класу «повітря-земля» Х-15 і Х-102.

Протягом 2015 - 2018 років відбулося істотне кількісне посилення і посилення бойової потужності корабельного складу Чорноморського флоту Російської Федерації.

У 2015 році на Чорноморський флот прибули 2 нові ракетні підводні човни проекту 636.3 та 2 нові малі ракетні кораблі (корвети) проекту 21631, всі 4 нові бойові одиниці оснащені крилатими ракетами «Калибр» дальністю до 2500 км, що здатні нести ядерну боєголовку:

- 28 вересня 2015 в Севастополь прибув перший з 6 нових підводних човнів проекту 636.3 – підводний човен Б-261 «Новоросійськ» з крилатими ракетами «Калибр».
- 18 листопада 2015 в Севастополь прибули 2 нові ракетні кораблі, оснащені крилатими ракетами «Калибр»: малі ракетні кораблі (корвети) «Зелений Дол» «Серпухов».

Завантаження крилатих ракет «Калибр» в торпедні апарати нового підводного човна проекту 636 Чорноморського флоту РФ, Севастополь, Південна бухта, 2 вересня 2017, фото з соцмереж

- 25 грудня 2015 в Севастополь прибув другий з 6 нових підводних човнів проекту 636.3 – підводний човен Б-237 «Ростов-на-Дону» з крилатими ракетами «Калибр». 17 листопада 2015 під час переходу з Балтійського флоту на Чорноморський він здійснив бойові пуски крилатих ракет по цілях у Сирії зі східної частини Середземного моря.

У 2016 році до складу ЧФ РФ увійшли ще 2 нові ракетні кораблі – фрегат і підводний човен:

- 9 червня 2016 року в Севастополь увійшов новий фрегат ЧФ РФ «Адмірал Григорович», головний фрегат нової серії з 6 кораблів проекту 11356, оснащених крилатими ракетами «Калибр».
- 29 червня 2016 у Чорне море увійшов третій з 6 нових ракетних підводних човнів – «Старый Оскол».

Усього на 1 січня 2017 в складі Чорноморського флоту РФ було 7 бойових кораблів (у тому числі 3 підводні човни), що мають на озброєнні крилаті ракети, здатні нести ядерну бойову частину. До окупації Криму таку можливість мав тільки один корабель – флагман ЧФ РФ ракетний крейсер радянських часів «Москва».

У 2017 році до складу ЧФ РФ увійшли ще 2 ракетні фрегати та 3 підводні човни, озброєні крилатими ракетами «Калибр». В той же час, 2 малі ракетні кораблі зі складу Чорноморського флоту, «Зеленый Дол» та «Серпухов», були передані Балтійському флоту.

У 2018 році до складу ЧФ РФ увійшли ще 1 ракетний фрегат та 3 малих ракетних корабля, озброєні крилатими ракетами «Калибр». Склад ракетних кораблів – носіїв крилатих ракет ЧФ РФ на 1 січня 2019:

1. Ракетний крейсер «Москва», флагман ЧФ РФ, з 1983 року;
2. Ракетний підводний човен «Новороссийск», з 21 вересня 2015;
3. Ракетний підводний човен «Ростов-на-Дону», з 25 грудня 2015;
4. Ракетний фрегат «Адмірал Григорович», з 9 червня 2016;
5. Ракетний підводний човен «Старый Оскол», з 29 червня 2016 року;
6. Ракетний фрегат «Адмірал Эссен», з 5 липня 2017 року;
7. Ракетний підводний човен «Краснодар», з 9 серпня 2017;

8. Ракетний підводний човен «Великий Новгород», 28 серпня 2017 прибув у Середземне море, знаходився в складі середземноморської ескадри з базуванням на Тартус та прибув до Севастополя 29 березня 2019;

9. Ракетний підводний човен «Колпино», 28 серпня 2017 прибув у Середземне море, 1 травня 2019 прибув у Чорне море, знаходився в складі середземноморської ескадри з базуванням на Тартус;

10. Ракетний корвет (малий ракетний корабель) «Вышний Волочёк» (проект 21631, шифр «Буян-М»), з 25 травня 2018 року;

11. Ракетний фрегат «Адмірал Макаров», наприкінці серпня 2018 прибув у Середземне море, 5 жовтня – на місце постійного базування в Севастополь;

12. Ракетний корвет (малий ракетний корабель) «Орехово-Зуево» (проект 21631, шифр «Буян-М»), з 10 грудня 2018 року;

13. Ракетний корвет (патрульний корабель) «Василий Быков» (головний модульний корвет проекту 22160), з 20 грудня 2018 року.

Крім того, в 2019 - 2020 очікується прибуття на ЧФ РФ:

- 2-х ракетних корветів ближньої морської зони проекту 21631 (шифр «Буян-М») – «Ингушетия» та «Грайворон»;
- 3-х ракетних корветів дальньої морської зони проекту 22160 – «Дмитрий Рогачев» (проходить випробування), «Павел Державин», «Сергей Котов» (будуються на заводі «Залив» в Керчі);
- 6 ракетних корветів ближньої морської зони проекту 22800 (шифр «Каракурт»). Всі ці корвети також несуть крилаті ракети «Калибр».

Таким чином, протягом 2019-2020 років кількість кораблів-носіїв крилатих ракет на ЧФ РФ досягне 24.

У листопаді 2016 почав експлуатуватися розконсервованний та відновлений шахтний береговий ракетний комплекс «Утес» часів СРСР. Він розташований в районі мису Аяя (Балаклавський район міста Севастополя). У кінці 2016 він провів кілька стрільб протикорабельними ракетами «Прогресс» зразка 1982 року. Це модернізована версія радянської протикорабельної ракети П-35. Дальність стрільби до 460 км. Оснащується 560-кілограмовою фугасною бойовою частиною або ядерною боеголовкою до 20 кілотонн.

Шахтний береговий ракетний комплекс «Утес» в Балаклаві, бойові стрільби 26 квітня 2017 року, фото з архіву Blackseanews

26 квітня 2017 розрахунок БРК «Утес» виконав пуск крилатої ракети по морській мішені. Ракета П-35 успішно вразила морський корабельний щит, що дрейфував в морі на відстані близько 170 км. Протягом 2017 року БРК «Утес» провів декілька десятків ракетних пусків.

До 2020 року комплекс «Утес» буде замінений першим стаціонарним береговим ракетним комплексом «Бастион-С» шахтного базування (до 36 ракет «Оникс»).

Окупований Крим і зміна військового балансу в регіоні

Ударний ракетний потенціал та засоби його доставки, що сконцентровані в 2014-2018 роках на території окупованого Криму, призвели до істотної зміни військово-стратегічного балансу в Чорноморському регіоні та ситуації в Чорноморсько-Середземноморському та Чорноморсько-Каспійському регіонах на користь РФ.

До першого бойового застосування морських крилатих ракет «Калибр» 7 жовтня 2015 вважалося, що їх дальність складає 300 км. Під час першого бойового застосування по Сирії ракети вразили цілі на відстані понад 1500 км. Є інформація щодо справжньої дальності цих ракет до 2600 км.

22 жовтня 2016 начальник управління бойової підготовки Головного штабу ВМФ Росії контр-адмірал В. Кочемазов повідомив, що крилаті

ракети морського базування «Калибр» мають дальність ураження цілей до 2 тисяч кілометрів. «У залежності від об'єктів, щодо яких застосовується зброя, сухопутні вони або морські, у залежності від траси, з урахуванням необхідності обходу перешкод на землі, у цілому дальність стрільби цих ракет становить до 2 тисяч кілометрів», – сказав Кочемазов. На спеціалізованих сайтах вже відкрито називається дальність цих ракет 2600 км.

Таким чином, ракети «Калибр» кораблів Чорноморського флоту РФ здатні, як мінімум, досягати при стрільбі з району Севастополя цілей на території всіх країн Європи (крім Норвегії, Великої Британії та Іспанії), а також Північної Африки та Близького Сходу.

Пересувний береговий ракетний комплекс «Бастион» з крилатою ракетою «Оникс» здатний, як і «Калибр», стріляти не тільки по кораблях, а й по малорозмірних цілях на суші, має імовірну дальність 600 км.

«Бастион» при стрільбі з району Севастополя здатний вразити в тому числі сухопутні цілі в прибережних районах усіх чорноморських країн. Може також використовуватись із ядерною боеголовкою.

Оперативно-тактичні сухопутні пересувні ракетні комплекси «Искандер» офіційно мають приблизно таку ж дальність в 500 км і здатні нести ядерну боеголовку до 50 кілотонн.

Утім, багато експертів вважають, що офіційна дальність ракети занижена, щоб приховати

порушення Договору про ліквідацію ракет середньої і малої дальності, а реальна дальність цієї крилатої ракети складає 2000-2600 км.

Заплановане розміщення в окупованому Криму ракетноносного авіаполку бомбардувальників Ту-22 МЗ включає 16 літаків, кожен з яких здатний нести 10 крилатих ракет Х-101 (Х-102) з дальністю близько 5 тис. км. У тому числі з ядерною боеголовкою в 250 кілотонн.

Х-101 (Х-102 у виконанні з ядерною боеголовкою) – стратегічна крилата ракета «повітря-поверхня» з використанням технологій зниження радіолокаційної помітності. За результатами випробувань має кругове імовірне відхилення 5 м на дальності 5500 км. Здатна знищувати мобільні цілі з точністю до 10 м.

У цілому, берегові сухопутні ракетні комплекси «Искандер», «Бастион» та морські ракети «Калибр» на кораблях Чорноморського флоту РФ, наявні на окупованому Кримському півострові, в поєднанні з планами розміщення літаків-ракетноносців Ту-22МЗ становлять загрозу не тільки, як вважалося раніше, для всього узбережжя Чорного моря, але і для всієї Європи, особливо з її південного флангу.

Таким чином, за 2014-2018 роки військово-стратегічне значення Кримського півострова для РФ значно посилюється, і цей процес триває. Він ще більше прискориться після завершення будівництва Керченського мосту в зв'язку з радикальним

В результаті мілітаризації окупованого Криму склалася абсолютна військово-стратегічна перевага РФ в Чорноморському регіоні з проекцією її на Південний Кавказ і Близький Схід

поліпшенням логістики. Військовий потенціал Кримського півострова, в тому числі наступальний, являє собою нове і досить унікальне світове явище.

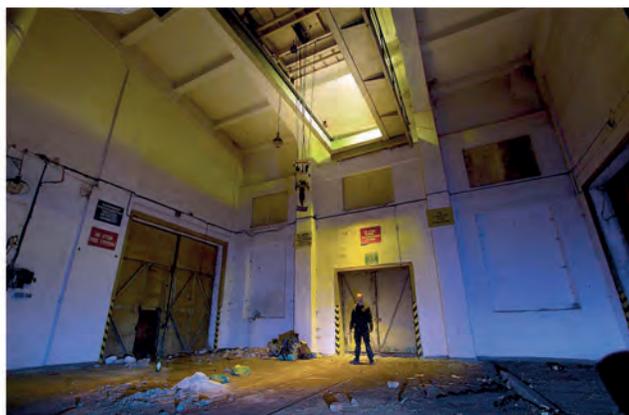
З урахуванням того, що відносини Туреччини з НАТО, ЄС і США в 2017-18 роках погіршувалися, а з РФ поліпшувалися – аж до покупки Туреччиною у Росії комплексу ППО С-400 і реального будівництва першої нитки газопроводу «Турецький потік», можна зробити наступний висновок:

в результаті мілітаризації окупованого Криму склалася абсолютна військово-стратегічна перевага РФ в Чорноморському регіоні з проекцією її на Південний Кавказ і Близький Схід.

Відзначимо, що з 2017 фактично почалося входження невизнаних Абхазії та Південної Осетії до військової структури РФ.

Рубежі досяжності ракетних комплексів РФ морського і берегового базування з окупованого Криму та військово-морської бази РФ в Тартусі, Сирія

База зберігання ядерної зброї «Феодосія-13» у травні 2013. Фото: samnamos.livejournal.com.

Відновлення ядерної інфраструктури на окупованому півострові

Автори доповіді з великою ймовірністю припускають наявність на території Криму ядерних боєголовок для морських та берегових ракетних комплексів приблизно з 2016 року.

У березні-квітні 2014 року, з перших днів окупації Криму, російськими військовими були взяті під контроль бази зберігання та обслуговування ядерної зброї на території Кримського півострова, що були там з часів СРСР.

У травні 2014 російське командування проінспектувало головну базу зберігання та обслуговування ядерної зброї – об'єкт «Феодосія-13».

26 січня 2015 російські ЗМІ повідомили, що в рамках створення російського військового угруповання в Криму сформовано територіальний орган 12-го головного управління Генштабу Міноборони РФ, що займається забезпеченням зберігання, перевезення та утилізації ядерних блоків для тактичних і балістичних ракет.

25 квітня 2015 року інформаційно-аналітичний центр Ради національної безпеки й оборони України (ІАЦ РНБО) повідомив, що 23 квітня 2015 в Генеральне консульство України в Ростові-на-Дону надійшло повідомлення про те, що через залізничну станцію Ростова, імовірно в сторону Кримського півострова, прослідувало кілька вагонів зі знаком «Ядерна небезпека».

Раніше, за словами жителів півострова, подібні вантажі неодноразово були помічені на території окупованої автономної республіки.

Наразі відновлюється базовий комплекс з обслуговування ядерної зброї – одна з центральних баз зберігання ядерної зброї СРСР – військова частина № 62047, відома як «Феодосія-13», сел. Кизилташ (Краснокам'янка), у гірському урочищі між Судаком і Коктебелем.

Довідка. Об'єкт «Феодосія-13» діє з 1955 року, використовувався для зберігання ядерних боєприпасів для авіації, артилерії і ракет, у тому числі для бойових кораблів Чорноморського флоту СРСР. На об'єкті збирали атомні бомби, що використовувалися у вересні 1956 на навчаннях на Семипалатинському полігоні. У 1959 році з Кизилташу були відправлені перші ядерні боєголовки в НДР (Фюрстенберг). У вересні 1962 року в рамках операції «Анадырь» під час «Карибської кризи» шість зібраних в Кизилташі авіабомб були відправлені на Кубу. До окупації Криму в 2014 році комплекс будівель і споруд використовувався в якості пункту постійної дислокації 47-го полку спеціального призначення «Тигр» внутрішніх військ МВС України, до складу якого входили два батальйони спецпризначення, там також були дислоковані військова комендатура охорони 51-го об'єднаного складу ВМС України і патрульний батальйон.

Чисельність і склад військового угруповання в Криму

За радянських часів на Кримському півострові дислокувалося близько 100 тис. військових та 60 тис. службовців Радянської армії та флоту. До окупації Криму на його території за договором з Україною знаходилося 12,5 тис. військовослужбовців Чорноморського флоту РФ при дозволений договором чисельності до 25 тис. ос.

На початок 2017 року чисельність угруповання збройних сил РФ в окупованому Криму оцінювалася авторами кількістю, близькою до 60 тис. ос. з перспективою нарощування до 100 тис. ос.

Для порівняння: за даними міністерства оборони США, на всіх американських базах в Японії дислоковано близько 50 тис. ос.

6 березня 2015 у Вашингтоні, в Freedom House, була представлена доповідь «Майдану закордонних

справ» під назвою «Права людини в окупованому Росією Криму». У доповіді, зокрема, говорилося: «Путін неймовірними темпами створює на всій території Криму гігантську військову базу. Її чисельність за нашими оцінками буде досягати 100 тисяч ос.».

Наш прогноз був заснований на офіційному повідомленні прес-служби Південного військового округу Міністерства оборони РФ від 17 вересня 2014 року під назвою: «Вновь сформированным воинским частям ЮВО в Крыму вручат боевые знамена нового образца». У повідомленні говорилося: «До конца текущего года более 40 соединениям и воинским частям Южного военного округа (ЮВО) будут вручены боевые знамена нового образца. Большая часть воинских частей ЮВО, в которых пройдут торжественные ритуалы вручения боевых знамен, являются недавно сформированными в Крыму авиационными, зенитными ракетными, инженерными, артиллерийскими, РХБ защиты полками, отдельными бригадами береговых войск, материально технического обеспечения и др.»

У збройних силах РФ бойові прапори вручаються військовим частинам (полк, окремий батальйон)

14 січня 2017. Митрополит Феодосійський і Керченський Платон благословив і освятив нову техніку – ракетні комплекси С-400 «Тріумф» в Феодосії. Фото: black-drago.livejournal.com

та з'єднанням (бригада, дивізія, армія). Чисельність особового складу полку в збройних силах РФ становить від 2000 до 3000 військовослужбовців (солдатів, сержантів, прапорщиків, офіцерів) та цивільного персоналу, бригади – до 3000-4000 осіб особового складу.

8 червня 2015 року під час виступу на засіданні Міжпарламентської ради Україна-НАТО в Києві, міністр оборони України Степан Полторак сказав: «Російська Федерація збільшує чисельність угруповання військових у Криму. Зараз ця чисельність складає близько 24 тисяч військовослужбовців ... Існує велика ймовірність розміщення на півострові носіїв стратегічної ядерної зброї. Фактично Росія формує в Криму потужне угруповання для гарантованого утримання окупованої території та відстоювання своїх інтересів щодо України та інших держав». За його словами, якщо таке нарощування сил триватиме, то не виключено, що до 2017 року РФ може вдвічі збільшити чисельність своїх військ та сформувати там потужне об'єднання загальною чисельністю 43 тисячі осіб.

30 червня 2016 року президент України Петро Порошенко, перебуваючи з візитом у Болгарії, сказав в інтерв'ю болгарському телебаченню: «Більше 60 000 російських військових розташовані на Кримському півострові та існує велика небезпека введення туди ядерної зброї».

Наприкінці лютого 2018 заступник міністра оборони України Анатолій Петренко заявив: якщо в 2013 році чисельність військовослужбовців РФ в Криму була близько 12 тис., то зараз перевищує 31 тис.

Тобто реальна чисельність російських військових в окупованому Криму залишається предметом дискусії.

До **морського компоненту** військ РФ в Криму відносяться надводні та підводні сили ЧФ РФ. У надводні сили входять ударні (ракетно-артилерійські кораблі), десантні (великі десантні кораблі), охорона водного району (протичовнові й мінно-тральні кораблі).

Основу морського компонента військ РФ в Криму становлять:

- 30-а дивізія надводних кораблів;
- 197-а бригада десантних кораблів;
- 41-а бригада ракетних катерів;
- 68-а бригада кораблів охорони водного району;
- 4-а бригада підводних човнів;
- 519-й окремий дивізіон розвідувальних кораблів;

Генеральная
Ассамблея ООН
«выражает свою серьезную
озабоченность по поводу
прогрессирующей
милитаризации Крыма
Российской Федерацией
как оккупирующей
державой...»

- 176-й окремих дивізіон океанографічних дослідницьких суден;
- 205-й загін допоміжного флоту;
- 145-й загін рятувальних суден;
- 58-а група суден забезпечення (Феодосія).

Крім того, до складу ЧФ входять:

- 115-а комендатура охорони та обслуговування;
- 184-а науково-дослідна експериментальна база;
- База мінного і протимінного озброєння;
- Завод із ремонту ракетно-артилерійського озброєння;
- 13-й судноремонтний завод;
- 91-й судноремонтний завод;
- 17-а військово-морська школа молодших спеціалістів;
- Чорноморське вище військово-морське училище;
- Севастопольське президентське кадетське училище.

Нагадаємо, що у 2018 році на ЧФ РФ прибули ракетний фрегат «Адмірал Макаров», 2 ракетні корвети проекту 21631 (шифр «Буян-М»), 2 ракетні корвети проекту 22160.

Крім того, в 2018 році ЧФ РФ поповнився розвідувальним кораблем проекту 18280 «Іван Хурс».

Основу **сухопутного компонента** військ РФ в Криму становлять:

- 810-а окрема бригада морської піхоти (Севастополь);
- 126-а окрема бригада берегової оборони (Сімферопольський район, Перевальне);

- 15-а окрема берегова ракетна бригада (Севастополь);
- 127-а окрема розвідувальна бригада (Сімферополь);
- 1096-й зенітно-ракетний полк (Севастополь);
- 8-й артилерійський полк (Сімферополь);
- 68-й окремих морський інженерний полк (Євпаторія);
- 4-й полк радіаційного, хімічного і бактеріологічного захисту (Севастополь);
- десантно-штурмовий батальйон ПДВ (Джанкой);
- 171-й окремих десантно-штурмовий батальйон (Феодосія).

Переозброєння цих частин та з'єднань на новітні зразки техніки не зупиняється. Так, навесні 2016 року 810-у окрему бригаду морської піхоти ЧФ РФ посилили 40 новітніх бронетранспортерів БТР-82А. Ця модель замість традиційної кулеметної башти має бойовий модуль з автоматичною гарматою, спареною з кулеметом, більш потужний двигун, протиосколковий захист, засоби зв'язку п'ятого покоління і систему топографічного орієнтування, а також систему кондиціонування повітря.

За даними Міністерства оборони України, результати технічного переозброєння російських військ за чотири роки окупації виглядають так: танків у 2013 році в Криму не було взагалі, на 1 січня 2018 року – 40; кількість БТР зросла з 92 до 583, артилерійських систем – з 24 до 162, літаків – з 22 до 113.

Наприкінці 2016 року для управління береговими частинами і з'єднаннями сформовано корпусне управління 22-го армійського корпусу Чорноморського флоту в Криму.

Командиром корпусу призначений генерал-майор А. В. Колотовкін, який до цього виконував обов'язки командувача 58-ю армією на Північному Кавказі.

До складу 22-го армійського корпусу увійшли берегові війська ЧФ, що раніше замикалися на заступника командуючого флотом з берегової оборони.

Довідка. Армійський корпус – загальновійськове з'єднання сухопутних військ РФ. Призначене для вирішення оперативно-тактичних завдань. Може включати дві-чотири і більше дивізій. Чисельність армійського корпусу може досягати декількох десятків тисяч військовослужбовців. Чисельність дивізії в ВС РФ – від 7 тис. військовослужбовців і вище.

Противопітряну оборону окупованого Криму забезпечує 31-а дивізія протиповітряної оборони 4-ї армії ВПС і ППО, частини якої розміщені в Севастополі (12-й зенітно-ракетний полк), Феодосії (18-й зенітно-ракетний полк), Євпаторії (зенітно-ракетний полк) та з 2018 року – в Джанкої, на півночі Криму.

У 2017 році зенітно-ракетні полки в Севастополі і Феодосії переозброєні з комплексів С-300 на новітні С-400. У 2018 році на С-400 переозброєний зенітно-ракетний полк в Євпаторії.

Військово-повітряний компонент кримського угруповання військ РФ включає частини бомбардувальної, штурмової, винищувальної, армійської авіації, що входять до складу 4-ї армії ВПС і ППО, а також морську авіацію ЧФ РФ.

Морська авіація Чорноморського флоту РФ:

- 43-й окремих морський штурмовий авіаполк (Саки);
- 318-й окремих змішаний авіаполк (Кача).

На додаток до морської авіації в Криму створене нове авіаційне об'єднання – 27-а змішана авіаційна дивізія в складі трьох різнорідних полків:

- 37-й змішаний авіаполк (Гвардійське),
- 38-й винищувальний авіаполк (Бельбек),
- 39-й вертолітний полк (Джанкой).

Це авіаційне угруповання здатне виконувати бойові завдання на всю глибину Чорноморського регіону. На його озброєння надійшли нові винищувачі Су-30СМ (в січні 2015 року), модернізовані Су-27СМ та фронтові бомбардувальники Су-24М, штурмовики Су-25СМ. Крім того, у складі 39-го вертолітного полку – вертольоти типу Ка-52, Мі28Н і Мі-8АМТШ.

Продовжується нарощування сил і без того найбільшого Південного військового округу РФ в регіонах Росії, що безпосередньо межують з Україною. Наприкінці 2016 року сформовані й приступили до бойової підготовки 150-а мотострілецька дивізія в Ростовській області, 42-а мотострілецька дивізія в Чечні, ескадрилья ударних вертольотів Ка52 в Краснодарському краї та низка інших.

1 липня 2016 року командувачем Південного військового округу, до якого входить окупований Крим, призначений генерал-полковник А. Дворніков, який до цього командував угрупованням РФ в Сирії і отримав звання Героя РФ.

Генеральная Ассамблея ООН «выражает озабоченность сообщениями о продолжающейся дестабилизации обстановки в Крыму вследствие поставок Российской Федерацией систем вооружений, включая самолеты и ракеты, способные нести ядерное оружие...»

У 2017 в зв'язку з наближенням термінів закінчення будівництва моста через Керченську протоку почалося формування морської бригади охорони моста. Бригада формується в структурі військ національної гвардії РФ на нових протидиверсійних катерах проекту 21980 «Грачонок». Вона включатиме загін бойових аквалангістів, в завдання якого увійде відбиття атак диверсантів і пошук вибухівки, спеціальні розвідувальні підводні апарати, гідроакустичні системи з високою роздільною здатністю.

У 2017 в Джанкої і Феодосії сформовані десантно-штурмові батальйони повітряно-десантних військ. У 2018 році на їх базі розгорнуто 97-й гвардійський парашутно-десантний полк у складі 7-ї гірської десантно-штурмової дивізії.

У 2017 році прийнято рішення про розміщення в окупованому Криму стаціонарної надгоризонтної станції далекого ракетного виявлення «Воронеж-СМ» (дальність виявлення до 6 тис. км). Буде розміщена в Севастополі на мисі Херсонес. Також у 2017 році розпочато технічне переоснащення захопленого українського центру управління космічними польотами в Євпаторії. Цей центр має в своєму розпорядженні один із найбільших у світі повнорухомий радіотелескоп діаметром 70 метрів, включений до складу військово-космічних військ РФ. Нині він називається «40-й окремих командно-вимірювальний комплекс (Центр далекого космічного зв'язку) в складі Головного випробувального космічного центру імені Г. С. Титова».

* * *

Резолюція Генеральної Ассамблеї ООН «Проблема милитаризации Автономной Республики Крым и города Севастополь, Украина, а также районов Черного и Азовского морей»

5 December 2018. / Russian / Original: English
Семьдесят третья сессия. Пункт 34 а) повестки дня

Предотвращение вооруженных конфликтов:

Австралия, Австрия, Болгария, Германия, Грузия, Дания, Ирландия, Исландия, Италия, Канада, Латвия, Литва, Люксембург, Нидерланды, Норвегия, Польша, Португалия, Республика Молдова, Румыния, Словения, Соединенное Королевство Великобритании и Северной Ирландии, Соединенные Штаты Америки, Турция, Украина, Финляндия, Франция, Хорватия, Черногория, Чехия, Швеция и Эстония: проект резолюции

Генеральная Ассамблея,

ссылаясь на Устав Организации Объединенных Наций, в котором, в частности, говорится, что все члены Организации Объединенных Наций воздерживаются в их международных отношениях от угрозы силой или ее применения против территориальной целостности или политической независимости любого государства, или каким-либо иным образом, несовместимым с целями Организации Объединенных Наций,

ссылаясь также на свою резолюцию 68/262 от 27 марта 2014 года о территориальной целостности Украины, в которой подтверждается приверженность Генеральной Ассамблеи суверенитету, политической независимости, единству и территориальной целостности Украины в ее международно признанных границах,

ссылаясь далее на свои резолюции 71/205 и 72/190 о положении в области прав человека в Автономной Республике Крым и городе Севастополь, Украина, от 19 декабря 2016 года и 19 декабря 2017 года, соответственно, осуждая продолжающуюся временную оккупацию Российской Федерацией части территории Украины, а именно Автономной Республики Крым и города Севастополь (далее «Крым»), и подтверждая непризнание ее аннексии,

напоминая, что временная оккупация Крыма и угроза силой или ее применение против территориальной целостности или политической независимости Украины Российской Федерацией противоречат обязательствам, взятым в соответствии с Меморандумом о гарантиях безопасности в связи с присоединением Украины к Договору о нераспространении ядерного оружия (Будапештский меморандум) от 5 декабря 1994 года, в котором, в частности, было подтверждено обязательство уважать независимость и суверенитет и существующие границы Украины,

поддерживая стремление Украины придерживаться международного права в ее усилиях по прекращению временной российской оккупации Крыма,

1. подчеркивает, что присутствие российских войск в Крыму противоречит национальному суверенитету, политической независимости и территориальной целостности Украины и подрывает безопасность и стабильность соседних стран и европейского региона;

2. выражает свою серьезную озабоченность по поводу прогрессирующей милитаризации Крыма Российской Федерацией как оккупирующей державой, а также выражает озабоченность сообщениями о продолжающейся дестабилизации обстановки в Крыму вследствие поставок Российской Федерацией систем вооружений, включая самолеты и ракеты, способные нести ядерное оружие, оружия и боеприпасов и направления ею военного персонала на территорию Украины, и настоятельно призывает Российскую Федерацию прекратить такую деятельность;

3. выражает свою озабоченность в связи с проведением в Крыму многочисленных военных учений российских вооруженных сил, что может подорвать региональную безопасность и влечет за собой значительные долгосрочные негативные экологические последствия в регионе;

4. выражает также свою озабоченность в связи с продолжающимися действиями Российской Федерации в районах Черного моря, окружающих Крым, и в Азовском море, включая их милитаризацию, которые создают дополнительные угрозы для Украины и подрывают стабильность более широкого региона;

5. выражает свою самую серьезную озабоченность опасным нарастанием напряженности и неоправданным применением силы Российской Федерацией против Украины, в том числе против трех судов Военно-морских сил Украины, а именно «Бердянск», «Никополь» и буксира «Яна Капу», 25 ноября 2018 года в Черном море, а также серьезным ранением нескольких членов их экипажей, призывает Российскую Федерацию безоговорочно и безотлагательно освободить суда и их экипажи и оборудование и призывает также проявлять максимальную сдержанность с целью немедленной деэскалации ситуации;

6. призывает Российскую Федерацию воздерживаться от препятствования законному осуществлению навигационных прав и свобод в Черном и Азовском морях и Керченском проливе в соответствии с применимым международным правом, в частности положениями Конвенции Организации Объединенных Наций по морскому праву 1982 года;

7. осуждает строительство и открытие Российской Федерацией моста через Керченский пролив между Российской Федерацией и временно оккупированным Крымом, что способствует дальнейшей милитаризации Крыма, и осуждает также растущее военное присутствие Российской Федерации в районах Черного и Азовского морей, в том числе в Керченском проливе, и притеснения Российской Федерацией коммерческих судов и ограничение международного судоходства там;

8. настоятельно призывает Российскую Федерацию как оккупирующую державу вывести свои вооруженные силы из Крыма и незамедлительно прекратить временную оккупацию территории Украины;

9. постановляет продолжить рассмотрение этого вопроса на своей семьдесят четвертой сессии.

Андрій Клименко – кримський експерт та журналіст, співзасновник та головний редактор онлайн-видання «Чорноморські новини» www.blackseanews.net. За фахом інженер з автоматичних систем. До окупації Криму жив та працював в Ялті. Автор багатьох розробок із стратегій розвитку півострова, кримських міст та галузей економіки. Заслужений економіст АР Крим. Переслідується ФСБ РФ за спротив окупації Криму, включений до офіційного списку терористів та екстремістів РФ. З 2014 року разом з редакцією працює в Києві: голова Наглядової ради та Кримського департаменту Фонду «Майдан закордонних справ», керівник спільної Моніторингової групи з «Інститутом Чорноморських стратегічних досліджень» з питань дотримання міжнародних санкцій щодо РФ у зв'язку з окупацією та незаконною анексією Криму.

Тетяна Гучакова – кримський економічний експерт та журналіст, співзасновник та головний менеджер онлайн-видання «Чорноморські новини» www.blackseanews.net. За фахом інженер-економіст. До окупації Криму жила та працювала в Ялті. Бізнес-консультант, автор багатьох розробок із стратегічних питань розвитку Криму, його провідних міст та пріоритетних галузей економіки. Переслідується ФСБ РФ за спротив окупації Криму. З 2015 року разом з редакцією працює в Києві: провідний експерт Кримського департаменту Фонду «Майдан закордонних справ» та спільної Моніторингової групи з «Інститутом Чорноморських стратегічних досліджень» з питань дотримання міжнародних санкцій щодо РФ у зв'язку з окупацією та незаконною анексією Криму.